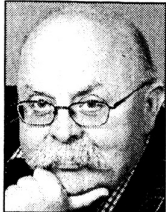

Titkot rejtő honvédsírok

Hatvanhét év után megszólalnak a szemtanúk

Szabadka külvárosában a Magyarországhoz vezető Kelebiai út szélé az utóbbi évtizedekben sűrűn beépült: többszintes családi házak, valóságos magánbirtokok uralják a valamikor oly elhagyatott és nyugodt környéket. A nemzetközi úton szüntelenül száguldó gépkocsik zajától hangos a város központjától mintegy négy kilométerre fekvő környék.

Az újabb házak között szegyenlősen, hallgatagon áll még néhány régi, megkoptt épület. Némelyikben ma is laknak, mások magukra hagyottan, szomorúan várják, hogy végleg az enyészet marta-lékává legyenek... Ezek a régi családi házak – miközben halovány orcával fürdetik omladozó vályogfalait a kora tavasz napsütésben – titkot őriznek, egy borzalmas éjszaka szörnyű titkát.

1944. október 13-ára virradóra kegyetlen tűzharc ke-
rededett Szabadka külvárosának ezen a részén, Kelebia közelében. Délután két óra tájban – nagy valószínűséggel – a kiskunhalasi 15. kerékpáros zászlóalj honvédjei a Vörös Hadsereg katonáival kerültek tűzpárbajba. A szörnyű golyózápor a Kelebiai út mindkét oldalán, mintegy kétszáz méteres szakaszon zúdult a területre, nem kímélve sem embert, sem épületet. Gyümölcsösökben, fészer-
ek mögött, a kertek végében dúlt a harc. Sokan áldozatul estek azon a borzalmas napon.

Az itteniek közül még életben vannak néhányan, akik nemcsak hogy megélték azt a rémséges, tizenkét órás közelharcot, hanem ők maguk temették el az elesett magyar honvédek holttestét is. Hatvanhét év telt el azóta. Hatvanhét évig mint legféltettebb titkukat őrizték ezek az emberek annak a napnak és éjszakának az eseményeit. Még soha senkinek nem beszéltek róla... Legalábbis hivatalosan nem. Mindeddig. Most megtették Hajnal Sándor szabadkai nyugdíjas jóvoltából, aki 1972-ben hallott először e szörnyű esemény körülményeiről. Most úgy érzi, beszélnie kell róla, hogy ne merüljön feledésbe annak a tizenhét magyar honvédnek az emléke, akik szülőházajuktól néhány kilométerre idegen földben, jelöletlen sírokban nyugszanak.

Szalma Péter a szülei házában kertjében levő honvédsírt mutatja

Honvédsír a szőlőlugas alatt

A Kelebiai út 100-as számú háza előtt Szalma Péter mutatja, hol fekszik az a szabadkai magyar honvéd, Granyák János, akit az oroszok lőttek le abban a bizonyos tűzharcban.

– A szüleim éltek itt akkor – mondja –, fiatal házasok voltak még. Sokat meséltek nekem a történekről. Benn húzták meg magukat a házban, félték, nehogy őket is találta érje. A golyók, mint a zápor, úgy hullottak, hol erről, hol arról dörögtek a fegyverek. Az egyik magyar honvédet éppen a házuk előtt érte találat. Ráborult a kerítésre... Innen emelte be apám a tűzharc elüttlével, és temette el ide, a lugas alá...

Szalma Péter édesapja – akárcsak a többi helybeli – az orosz katonák utasításait követte, amikor a magyar honvédek holttestét eltemette. A sírokat megjelölni nem volt szabad, sőt beszélni sem a történekről.

„Lerángatták a csizmáikat, kettétörték a fegyvereiket”

Kunyi Béla bácsi mindössze tizenhét éves volt akkor. Két öccsével együtt hat magyar honvédet temetett el a közelben. Az egyiküknek, a huszonnégy éves budapesti századosnak, Porgány Ferencnek később az édesanyja kőből készíttetett keresztet. Évtizedeken át látogatta a fia nyughelyét, naphosszat elüldögélt a szintén maga készítette padon, hogy néhány hét múlva ismét eljöjjön... Azóta hosszú idő telt el. Az édesanya sem él már, a két magántulajdonban levő telek mezsgyéjén fekvő sírhely pedig némán őrzi a fiatal katonatiszt arcvonásait, örök álmát...

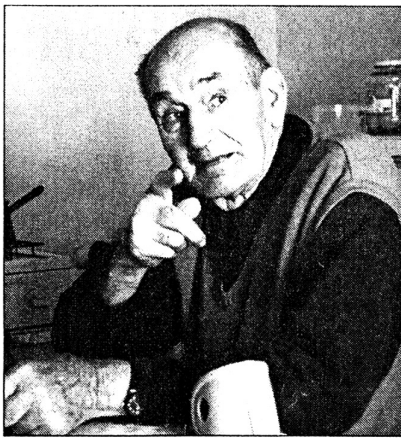
– Az oroszok adták parancsba a tűzharc véget értével, hogy én mint a legidősebb hármunk közül ássam el a magyar katonákat – meséli Kunyi Béla bácsi. – Először a kertünk végében elesett Porgány Ferenc százados holttestének kellett megásnom a sírhelyet, pontosan ott, ahol összerogyva megtalálták. Az orosz katonák kivezényeltek bennünket a helyszínre, fegyvert fogtak ránk, az elesett honvédszázadosról lerángatták a katonaruháját és a csizmáját, a fegyverét kettétörték és a sírgödörbe dobták. Erre fektettem rá a szegény fiatalember holttestét... Szép arcú, kis pödrött bajuszú, szép szál budapesti legény volt. Minden bizonnyal jó katona lehetett, hiszen huszonnégy évesen már századosi rangot viselt... Őt sirattuk meg a legtöbben itt, a környékbeliek közül...

Porgány Ferenc százados holtteste két telek mezsgyéjén fekszik. Hajnal Sándor az egyetlen megjelölt honvédsírnál

Köskereszt és lótemető

A fiatalabbik Kunyi testvér, János is kénytelen volt segíteni bátyjának a holttestek temetésében. Tizenhárom éves volt akkor. Még gyerek, akárcsak az itt elesett magyar honvédek. A legfiatalabb tizenkilenc, a legidősebb huszonnégy évet élt mindössze.

Egy kis számadás — hatvanhét év után: Kunyi Béla saját kezűleg temette el a magyar katonákat

Lótemető a Körte utca végén

— Az orosz katona, miután a halott katona csizmáját lerángatta, a katonazubbonyt hozzám vágta — emlékszik vissza János. — Azt mondta, az enyém lehet. Így tett a többi magyar honvéd ruhájával is. Ezeket összeszedtük és egy idő után — a zsebekben talált személyes papírok alapján — értesítettük a hozzátartozókat a történekről. Érdekes, de egyedül csak a budapesti századosnak az édesanyja kereste és jelöltette meg a fia sírhelyét. A többiek tudomásul vették, de soha nem keresték meg a hozzátartozóikat. Tudtommal még a szabadkai Granyák János sírhelyét sem, pedig az ő szüleinek személyesen a bátyám vitte el az okmányokat a Zentai úti családi házukba.

Itt, a Körte utca végén egy gazzal benőtt, hatalmas domb áll. Kunyi Jánostól megtudom, hogy ide hordták össze az orosz katonák lelőtt lovait, földet dobáltak rájuk.

Fegyverdörrenések és golyózápor

Jánossal átmegyünk a Kelebiai út túloldalára, ahol három másik, jelöletlen magyar katonasír van. Kísérőm az útszéli, kétágú, hatalmas fenyő felé mutat: ott is egy honvéd nyugszik. Neki fél fejét vitte szét a lövedék...

— Ezen az alig 10-15 négyzetméteren temettünk el három honvédet. Az egyikük holttestét nem helyeztük elég mélyre... Másnapra kikaparták a kutyák. Akkor mélyebb sírgödört ástunk, és abba helyeztük bele a fiatal katonát — mondja Kunyi János. — Itt nyugszik Szabó János és Bölm János szakaszvezető. A többiek nevére sajnos már nem emlékszem... De arra az éjszakára, annak minden percére kristálytisztán. Borzalmas volt. Szinte szüntelenül ropogtak a fegyverek. A honvédek minden bizonnyal azt az utasítást kapták, hogy számoljanak le az ezen a környéken bujkáló partizánokkal, azzal viszont nem számoltak, hogy itt a Vörös Hadsereg katonái várnak rájuk.

Kunyi János: „A réten elhantolt három katona ilyen közel fekszik egymáshoz”

A Kiskunhalas irányából kerékpáron érkező magyar honvédek gyanútlanul az oroszok prédájává lettek. Közben közeledtek, egy helybeli bácsi kiáltozva futott végig a mindössze néhány házból álló településen: „Jönnek a magyarok!” Az oroszok ezt meghallva tüzet nyitottak rájuk, és tizenkét órán át tartott a borzalom. Minket, civileket nem bántottak, behúzódtak a házakba, ólakba, a kertek végébe, a gyümölcsösökbe, onnan lőtték a magyar katonákat. Egy helybeli lakos, Miskolci János is áldozatul esett a tűzharcnak. Az akkor olyan ötven körüli férfit, aki valószínűleg a munkából igyekezett haza, a háza közelében érte a halálos találat. Ott is temették el a hozzátartozói, a saját telkén, a régi daráló épülete melletti ház mögött... Az oroszok félték a magyar honvédektől. Szinte rettegték tőlük, és volt is rá okuk. Közülük is sokan elesetek. Az ő holttestükért másnap jött egy lovas kocsi, azon vitték be őket Szabadka központjába, és a mostani zöld szökőkút helyén kiasott közös sírba temették el őket. Azóta átszállították a földi maradványaikat a pravoszláv temetőbe, s emlékművet is emeltettek nekik. Az akkor itt elesett magyar honvédek emlékét azonban csak mi őrizzük, senki sem vesz tudomást róluk.

A titokra fény derül

Az ég felé nyúló öreg fenyő árnyékában, a családi ház kertjében, a két telek mezsgyéjén és a közeli réten nyugvó sírhelyek néma tanúi a fiatalon kihunyt életeknek. Miért hallgattak az emberek ilyen hosszú időn át a történekről?

— Minden bizonnyal félték, ezért nem beszéltek róluk — mondja Hajnal Sándor, akinek a jóvoltából végre fény derülhet a borzalmakra. — Most jött el az ideje, hogy elmeséljék, és hogy végre, ennyi év elmúltával megtudják az emberek, hogy itt magyar honvédek nyugszanak jelöletlen sírokban, akik fiatal életüket áldozták a II. világháborúban, mégsem őrzi az emléküket senki ezen a néhány helybeli magyar emberen kívül.

A tavaszi szél átszáguld a honvédek sírhelyei fölött, s mintha egy rekviemet dúdolna alig hallhatóan. Megható pillanatok ezek: hatvanhét év múltán, egy szörnyű csata színhelyén, magyar honvédek örök nyughelyén álldogálva igyekszünk rekonstruálni az eseményeket. Hiába, az idős emberek emlékezete sem a régi már. Mégis nekik köszönhető, hogy az itt nyugvó fiatal magyar katonák emléke szárnyra kél, bejárja a vidéket, és tiszteletet kelve élni tud tovább — remélhetőleg most már e cikk olvasóinak a szívében is...

RENCSÉNYI Elvira
SZABÓ Attila felvételei